

zentzu horrekin ez toponimian, ez euskaldun normalen ahoetan. Amaitzeko, orain modan, zoritxarrez, dugun hitz bat hara nola jartzen duen Azkuek bere hiztegian: EXTRAÑAMIENTO: HERBESTETASUN (B) extrañamiento, *destierro*. Eta HERBESTATU (B) desterrak eta HERBESTE (B.C.G.C.) TIERRA EXTRAÑA, TERRE ETRANGERE. HERBESTA dezagun beraz LUR esangura horretatik, eta HERRIRATU, HERBESTETASUNERA bidaliak.

BIRRAZTERPEN BAT: "HIKETA" ETA "ZUKETA"

1977 - III

J. Oregi

Hona hemen euskal-gramatikalari guztiek ezinbestean erabilli behar izan duten gai bat. Gehiago ere esango nuke: HIKETA delako hori nola mamitzen denezkoan bat datozela. Azkuek eta Lafon-ek, adibidez, ahobatez hauxe dioskute: Berez 2.gn personako iñola ere ez diren flesioetan (ez aditz-gaiz, ez NORI delakoaz, ez aditz-jabez) HI sarraraztean datzala.

Baiñan bat etortze hori hortxe bukatzen ote den nago, hortik aurrera, HIKETA-ren jatorriari buruz bezela zillegitasunaz ere aburu ezberdiñako bait-ditugu. Oraindik aspaldi ez dela ere Zatarain jaunak, Euskaltzaindian irakurritako txosten batean, HIKETA euskera gaiztotzat jotzen zuen; birraztertze bat ez dugu beraz, agian, alperriko lan izango.

Begizta ditzagun, hasteko, honako esakune hauetako aditzak:

ez GARA lantegira garaiz helduko
atezaiñak atea itxiko DIGU.

Agerian dagoenez, HI-k ez dauka ez baten eta ez bestean iñolako eskuhartzerik, lehenbizikoa "GU gara" eta bigarrena berriz "HURA GURI HARK itxiko digu" bait-ditugu; hala ere,

(HI) berandu etorri HAIZ

moduko batekin uztartzean, HAIZ hortan eskuhartzen duen HI-ren eragiñez beste flesio haik HI-ri toki emateko aldatu, eta

berandu etorri HAIZelako, lantegira ez GAITUK garaiz helduko eta atezaiñak atea itxiko ZIGUK

ateratzen da. Larresorok garbi ematen dizkigu, SUSTRAI BILLA-n, aldakuntza hoiien arau eta legeak, hots, esakunean

berez HI daraman flesio bat izatea aski dela, izan, aditz-nagusiak ere -K/-N ezaugariak bereganatu behar izateko (1).

Behin eta berriz esandakoak errepikatu behar badizkizuet ere, gogora ditzagun, aurrerago baiño lehen, egun bakarrentzat darabilgun ZU askar zeneango flesioak:

Bakarrarentzakoak

ni NAIZ

hi HAIZ

hura DA

Askarrarentzakoak

gu GARA

zu ZARA

haik DIRA.

Azkuen iritziz, HIKETA delakoa ZU bakarrarentzat erabiltzen hasi ondorengo dugu, eta HI/ZU bereizi nahiak sortarazia, hain xuxen. Zatarain ere uste hortako dugu, HIKETA-zko flesioen tokiz-tokiango ezberdintasunari jokabide horren berritasunaren erakusgarri derizkiola; horri bagin-darraizkio, ordea.

(haik hari haiek) dizkiote, dizkate, diozkate, dizkobe, derauzkote, dauzkote, diotzate, deitzoe, deutsoez, do-tsiez, detsez.

eta ikusirik, NOR-NORI-NORK-dun flesio arruntak ere berriak direla onartu beharko genuke, agian.

Jaun hoiak ez diote, beraz, -K/-N ezaugarriak aditz-flesioetan sarrarazte horri HI/ZU bereizteko bide izateaz besteko xederik ikusten, eta gogor erasotzen diote, eraso ere. Azkuerentzat, adibidez, NATOR flesioari datxekan "naIatorK" hiketazkoan tartekatzen den "I" hori, HI izenordea bera dateke; ZU-kako "naIatorTZU"-n ere hori bera azaltzeari aldrebeskeriarik aldrebesena eriztea ez da beraz harritzeko (2).

(1) Esakuneko aditz nagusiak gehienetan atzizki nahiz aurrizkirik ez daramakenez gero, aldatu behar hori ez da atzizkidun eta aurrizkidun flesioetaraño iristen; beraz,

habil bizkor, berandu bait-DA (eta ez "bait-DEK")

Peru kalean DABILLELA esan didak (ez "ZEBILLEKELA")

etab.

Hala ere, ba da Larresorok esaten dituenetan eztabaidagarri derizkiodan bat, GALDERA egiten deneango HIKETA-rik ezarena, alegia. Geroago izango dugu, agian, hortaz jarduteko abagunerik.

(2) Arriandiaga ere uste hortakoa dugu, eta bide horri azken muturreraño jarraiki, NATOR-i, HI-kean, HI izenordea tartekatuz "naIatorK" darion bezelaxe, ZU-kean ZU tartekatu eta "naZatorTZU" behar lukela dio. Hori da, benetan, hizkuntza nork bere gogara bihurtzea.

Lafon-ek, ordea, beste bide bat erakusten digu HIKETA-ren adieraznahiaz honako hau dioskunean: "On éprouve parfois le besoin de prendre son interlocuteur, ses interlocuteurs ou son auditoire à témoin de ce qu'on dit, d'associer la pensée d'une ou plusieurs personnes aux faits que l'on exprime, bien qu'elles ne participent pas effectivement". Hots: iñoiz solaskidea, solaskideak edo entzuleak esaten denaren lekukotzat hartu nahi izaten dira..., diogun gertakarian benetan eskuhartzen ez dutenarren. Hona hemen adibide bat: Frantsesez

Aujourd'hui je leur ai fait un beau sermon à mes auditeurs!

bezelako bati TE izenordea tartekatu, eta

Aujourd'hui je TE leur ai fait un beau sermon...!

diotenean, HI delako horrek ez du gertakarian iñolako eskuhartzerik, eta "c'est à toi que je le dis", "hiri diostat" edo horrelakoren baten balioko gertaten da. Euskeraz

Egün phedikü eder bat egin deiet ene entzuler!

esan beharrean,

Egün phedikü eder bat egin DIENĀT ene entzuler!

bagenio bezelatsu.

Eta gai honi darraikala honela dio Lafon-ek: "L'allemand se sert, à la même fin expressive, du pronom personnel de 2e. personne, qui prend alors la forme du datif: c'est ce qu'on appelait autrefois datif "ethique"; mais le nom de datif "affectif", dit Schuchardt, lui conviendrait mieux". Euskeraz: Alemanera, hortarakoxe, 2.gn personako izenordeaz baliatzen da, NORI itxuran sarrarazten duela. Hori dugu iñoiz NORI "etikoa" esan izan zitzaiona baiñan, Schuchardt-ek dionez, TXERAZKO NORI izena hobeki legokioke.

Eta gero: "beaucoup de formes allocutives continnent, après le préfixe initial, un -I-: dech. NYATORQUEÇU; liç. GUINIABILTZAN nous (te, m.) marchions"; Schuchardt est d'avis que cet -I- a même origine que le -I- que, dans certaines formes non allocutives à objet de référence, suit le préfixe personnel initial; ...Le pronom de rélation, écrivait Schuchardt en 1893, n'est rien de plus que le pronom de but, en d'autres termes un datif éthique" Beraz, gutxi gora-behera: Etxeparen NIATORKEZU eta Leizarragan GINIABILTZAN flesioek bezala, elkarrizketako beste askok ere NOR-i edo

NORK-i dagozkien aurrizkien ondoren -I- bat daramate; Schuchardt-en iritziz, -I- hori, elkarrizketako ez diren zenbait NORI-dun flesiotan NOR edo NORK aurrizkien ondoren azaltzen dena bera dugu; HIKETA, zion Schuchardt-ek 1893. gnean, NORI-duna baiño ez da.

Hoik horrela izatera, -K eta -N berez ez dagozkien flesioetan sartze hori HI/ZU bereizkuntza baiño zaharrago dateke. Orduan,

“hi berandu etorri haizelako...”
bezelako baten ondoren,

“ni berandu *noa*”, nahiz “...ni berandu *nioaK/nIoaN*” aukerako ziratekeen, lehenbizikoa flesioqueta arruntean eta besteak berriz solaskidekoian; orobat, ZU bakartzat hartuz gero,

“zu berandu etorri zeralako...”
osatzeko

“...ni berandu *noa*”, nahiz “*nIoaZU*”.

Sartaldeko euskalkiak ez zitzaizkion antza, egun ageri denari bagagozkio, azkeneko bide horri jarraitu; bai, ordea, behe-nafarroera eta xuberoera. Horrelakoetan tartekatutako -I- HI izenordea ez baiñan NORI-dunen ezaugarria dela esan beharrik ez.

Gauzak horrela ikusiz gero, Zataraintzat HIKETA-ren berria nabarmenarazten duen flesio-ugaritasuna bera ere Lafon-en eta Schuchardt-en aburuaren aldeko gertatzen da; izan ere, jokabide hori Euskalerra osoan hedatua delarik, batetik besterako berdintasunik ezak euskalkiak berak baiño oiñarrizkoago dela derakusku; eta areago, zihur-zihur berri dela dakigun ZUKETA-k beraganatu duen lurraldearen mugatuaz aldera badezagu.

Oraiñartekoak honela laburtuko genituzke:

A — Behiala, ZU oraindik askar zeneko hartan, bi flesio-mota zeudeken: Arruntak eta HI-koiak (3), azkeneko hoik HIRI-dun huts zirela. Uste horren indargarri, oraintxe bertan ikus dezakeguna.

“Osabarengana joan al zara?”

itaunari

“Ez, baiñan berehala joango NAIZ”

erantzun beharrean

“Ez, baiñan berehala joango NATZAIZU”

liokenak ez lioke NAIZ flesioaren gertakariari buruzko esana-hiari ezertxo ere erantsiko.

B - ZU bakar bilakatu ondoren, HI-koitasuna HIKETA/ARRUNTA eta, toki batzutan, HIKETA/ZUKETA bereizteko bide gertatuko zen.

Esandako hoik direla eta, nik salo bat egingo nizueke: Euskeraz HIKETA/ZUKETA, eta erderaz “conjugación familiar, afectiva, dialogada, allocutiva, dativo ético” esan izan zaion horri FLESIOKETA SOLASKIDEEKOIA deitzea, HI-koia eta ZU-koia barne dituela.

* * *

Ikusi dugunez, flesio solaskidekoiak, antza, HIRI-dun huts ditugu; HIRI-dunok, ordea, lau eratako gerta ditezke:

- 1) (T)S-ren bidezkoak; adibidez, deuSt, deuTSot, dioSku, etab.

(3) HI berez dagokienak ez dira beraz HI-koi, arrunt baizik,

HI			etorri	Haiz
ni	HIri		etorri	natzaiK
HI		nik	ekarri	Haut
ni		HIk	ekarri	nauK
hura	HIri	hark	ekarri	diK

bezela, eta

Naiz, zaiT, Naute, diT

NI-koi ez diran bezelaxe.

Alderantziz,

ni	hari		etorri	natzaioK
hura	guri	haiek	ekarri	ZiguteK

bai, HI-rik berez ez bait-dagokie.

2) RA-z eratutakoak:

deRAut, zeneRAutan, etab.

3) NORI-tasunaren ezaugarri (K)I daramatenak, hoietan honako hauk bereiz ditezke:

a) Delako (K)I hori askargilleari dagokion tokiaren ondoren daramatenak, adibidez,

natorKIK, gabilzKIZUE

eta horrelakoak, eta

b) Flesioaren hasierako aurrizkiaren ondoren daukaten

naIatortzu, gaIabiltzuez

itxurakoak.

4) -K/-N "gizon/emakume"-en bereizgarriez bestelako NORI-tasunaren ezaugarririk gabekoak:

nagoK, natoK, nabiK, nabileK, etab.

Sail hontakoak, hala ere, -I- galdutako 3.gnekoak izatea ba diteke.

Nolanahi ere, eta zergaitik ez dakigula, HIKETA edo ZUKETA-rako erabiltzen direnak, euskalki guztietan 3.gn sailleko ditugu gehienbat, Etxaidek gipuzkerarentzat "nabilKIK" bezelako HIRI-dun arruntak ematen baditu ere:

naIabi(l)K, nIabileK, nIabilK, nIebilK,
(Bizkaian, Ernanin, Motrikun, ...)

Tokian-tokian, eta batez ere bizkaieraz, -I- horrek, aurrekoarekin bat egin, eta zenbait hots-aldatze ekar ditzake,

ÑabilK, ÑabileK

moduko edo eta, hots-gogortze baten bidez sortzen diren

naJabiK (Bergaran), naXabiK (Oñatin)

erakoak.

Giputz askorentzat, -I- TX bilakatu, eta honelatsukoak entzun ditezke:

naTXIabilek, naTXEabilek, naTXAabilek, neTXEabilek,
neTXAabilek, niTXIabilek, ...

TX hori, sarri, HIRI-dunen eta HI-koien arteko bereizpide gertatzen dela:

"ni HIRI nabilKIK", eta
"ni naTXEabileK".

HURA/HAIK aditz-gaidunak ere era bereko ditugu, hots-aldatze hauk gerta ditezkelak:

dIa... > Ya... (Bizkaierazko YABILK eta); Ja... (Bergarako JABIK); XA... (Oñatiarren XABIK); DA... (Azkuek dakarren DATOK); eta giputzek eta lapurtarrek darabiltzaten "ZebilleK" modukotango Ze... (4).

IZAN-ENAK ETA *EDIN-ENAK

Berez ez legozkieken flesioetan HI/ZU sarraraztean datza beraz, ikusi dugunez, solaskidekoitasunaren muiña eta, Lafon-ekin bat gentozela, horretarako HIRI eta ZURI-dunak erabilli ohi direla genion.

Ba da, ordea, erabil diteken beste bide bat ere. Adibidez, "ni zure ondoan nago"-ela adierazteko, NORI-dunaz baliatzeak

ni (zuri) ondoan nagoKIZU

emango luke; baiñan esanahi hori bera, EUKI aditza erabilliaz

ni (zuk) ondoan NAUKAZU

esanda ere adieraz diteke. Hona hemen horretarako egin duguna: NORK gabeko EGON aditzaren ordez, aditz-gai berdiña (NI) duen EUKI-ren ZU aditz-jabedun flesioa erabilli dugu. Orobat,

"hura zure ondoan dago"-tik, { hura ondoan DAGOKIZU
 { hura ondoan DAUKAZU

aterako lirarteke.

Adierazpide horretxi dautso IZAN euskalki guztietan solaskidekoiak emateko; HI-koiei bagagozkie, adibidez, (ZU-

(4) Lehen esan dugunez, Azkuek, ZU-koietan agertzen den -I- tartizkia HI ize-nordea dela dio; HI-koietango hasierako Z hau berriz, erabat alderantziz, ZU-ren adierazpide izan ohi den ezaugarriatzat jotzen du. Ez da beraz harritzeko HIKETA/ZUKETA-k euskal-flesioketan sortarazi duen anabazaz mintzatzea, eta garrazki mintzatu ere, Altubek gehiegi erizteraiñoko neurrian.

koiak arau berdiñari bait-darraizkio), hona hemen IZAN-i lerizkiokenak:

ni	naiz	ni nauk, ni naun
hura	da	hura duk, hura dun
gu	gara.....	gu gaituk, gu gaitun
haik	dira	haik dituk, haik ditun;

ikus ditekenez aditz-gaia, denetan, IZAN-en flesioarena bera dugu, eta aditz-jabea berriz, denetan HI.Arau berdiñez, lehen-aldikoak honako haik liriateke:

ni	nintzan.....	ni nindukan, ni nindunan
hura	zan	hura huen
gu	giñan	gu gintukan, gu gintunan
haik	ziran.....	haik hituen.

Aurrerago baiño lehen bi ohar egitea on dateke:

A. HURA eta HAIK aditz-gaidun "orain ez" eko solaskidekoiei ez dagokie, berez, "gizon/emakume"-ak bereizterik, hasierako H bait-dute (HATOR eta horrelakoek bezelaxe) HI-ren ezaugarri. Baiñan ZU bakarrarentzat erabiltzen hasi, solaskidekoitasunaren zer zenaz ahantzi eta HIKETA/ZUKETA-ren bereizpide soil bilakatu zitzaenez gero, giputzek, idatzi ditudan hoiei "gizon/emakume"-en ezaugarriak erantsi eta

u(K)an-u(N)an, itu(K)an-ituNan

darabiltzate agitz. H oguzten ez dutela, HI-ren ezaugarria nabaitze eza lagungarri gertatuko zitzaien, noski, bide horretatik jotzeko.

B. Bestalde, oraiñaldikoetan, eta orain-ezean NI eta GU aditz-gaiak dituztenetan, IZAN-en flesio arruntak eta dagoz-kien solaskidekoiak hots berdiñez hasten dira:

NAIZ	bezela,	NAUK-NAUN
DA	bezela,	DUK-DUN
GARA	bezela,	GAITUK-GAITUN
DIRA	bezela,	DITUK-DITUN
NINTZAN	bezela,	NINDU(K)AN-NINDUNAN
GIÑAN	bezela,	GINTU(K)AN-GINTUNAN.

Horrek eragingo zien seguraski euskalki gehienei araukor-itxurazurrean jatorrizkoak utzi eta

(Zan) / Zu(K)an-ZuNan
(Ziran) / Zitu(K)an-ZituNan

erabiltzen hasteko, hemen ere "gizon/emakume" bereizketa egiteko zemaian bidea joera horren indargarri zela, alegia. Nolanahi ere, azken hoi en arauzkontrakotasuna agerian dago; Lafitte-k ere ustekabekotzat jotzen ditu hontaz diharduela egiten duen oharrean (5).

Flesio ZU-koiak darabiltzaten euskalkietan ba da, gaiñera, hortik jotzeko beste ziorik; izan ere, arauari darizkion

(zan) / Huen, (ziran) / Hituen;
(litzateke) / Huke, (lirateke) / Hituzke

modukoei, ZU-ketan

ZENuen, ZENituen;
ZENuke, ZENituzke

legozkieke, solaskidekoitasunaren lehengo egitekoaz ahantzi ondoren ulerteziñak, noski.

Hoik guztiak direla eta zenbaitek,aldi erabillinez bestetan nahiago izaten dute -K eta -N ezartze hutsera jo eta, adibidez,

(nintzateke) / nintzakeK-nintzakeN
(litzateke) / litzakeK-litzakeN
(giñateke) / giñakeK-giñakeN
(lirateke) / lirakeK-lirakeN

modukoez baliatzea.

Horixe bera egin ohi da *EDIN-enetan ere nahiz eta (gehienbat bizkaieraz, Lardizabali bagagozkio), -I- tartekatuta-koak ere erabilli eta HURA-HAIK aditz-gaidunen hasierako D-n aldakuntzak gertatu:

(naiteke) / naitekeK, naIaitekeK, nIaitekeK -N
(diteke) / ditekeK, ZIaitekeK, ZitekeK, Yaitekek -N
(ninteke) / nintekeK, naIntekeK -N
(liteke) / litekeK, laItekeK -N

* * *

(5) Flesioen jatortasunari eta jatortasunik ezari buruz esan ditudanek, kon-tuan hartzeko badira ere, ez dute, besterik gabe, egun zeintzu erabilli beharko genituzken erabakitze indarririk. Flesioen egituraz dihardut hemen, eta erabilke-ra besterik da.

EDUN-ENAK ETA *EZAN-ENAK

Ikusitako arauai balerraizkie, -I- tartekatutako solaskide-koiek "(nau)/nIauK, nIauN" itxurako behar lukete, eta hain zuzen ere "NIAUK" horixe darabil erabili Leizarragak; egun, ordea, ekialdeko euskalkiek Lafitte-k IN aditzekotzat jotzen dituen flesioak darabiltzate:

(nau)	/	nIaiK-nIaiN, niK-niN
(du)	/	diK-diN
(gaitu)	/	gIaitiK-gIaitiN, gitiK-gitiN
(ditu)	/	ditiK-ditiN;
(ninduen)	/	ninti(K)an-nintiÑan
(zuen)	/	zi(K)an-ziÑan
(gintuen)	/	ginti(K)an-gintiÑan
(zituen)	/	ziti(K)an-zitiÑan.

Bizkaitarrek, ohi bezela I-dunei eutsi eta honako hauk ateratzen dituzte:

(nau)	/	naYoK, naJoK, naXaoK	-N
(du)	/	YoK, JoK, XaoK	-N
(gaitu)	/	gaIozak	-Naz
(ditu)	/	YozaK	-Naz;
(ninduen)	/	naIendu(K)an	-N-
(zuen)	/	Yu(K)an, Ju(K)an, Xu(K)an	-N-
(gintuen)	/	gaIendu(K)azan	-N-
(zituen)	/	Yu(K)azan, Ju(K)azan	-N-

Sortaldeko euskalkiek eta Bizkaierak NORI-dun arruntak KI-z ez baiñan RA eta (T)S-ren bidez eratzen dituztela, HIRI-dunen eta HI-koiien arteko bereizketa garbia egin dezakete, inñolako nahaspiderik sortzeke:

hura	hiri	hark	ekarri	DERAUK	(flesio arrunta), eta
hura		hark	ekarri	DIK	(HI-koia);
hura	hiri	hark	ekarri	DEUSK	(arrunta), eta
hura		hark	ekarri	YOK	(Hi-koia).

Gipuzkoan, NI eta GU aditz-gaidun flesioetan askotari-koak entzun ditezke, askok giputz-kutsuko TX daramatela:

(nau)	/	nIoK, ÑauK, naTXIoK, neTXIoK, naTXoK, naTXooK, niTXEok, naTXik, naTXiik, naTXIek, naTXEak, naTXEek, ...
-------	---	---

(gaitu) / gaIozak, gIozak, gIotziK, gaTXIuK, gaTXIoK, gaTXiK, gaTXeK, gaiTXIeK, gaTXEtuK, gaTXEtiK, gaTXIuziK, gaTXIoZK, gaTXItziK, gaTXEziK, gaTXEaziK, gaTXAureK, ...

(ninduen) / ninTXIoKan, eta antzerakoak.

(gintuen) / ginTXIoKan bezela eratutakoak, ...;

HURA eta HAIK aditz-gaidunetan, berriz, bete-betean NORI-dunetara jo, eta

(du) / diK-diN (zuen) / zi(K)an-ziÑan

(ditu) / dizkiK-dizkiN (zituen) / zizki(K)an, zizkiÑan

egiten dituzte; horrek, ordea, bikuntza bat sortarazten du,

hura hiri hark ekarri DIK (arrunta) eta

hura hark ekarri DIK (HI-koia)

berdiñak gertatzen bait-zaizkie. Horregaitik edo, beste aditzen solaskidekoietan azaltzen zaien Z-z hasitako "Zetik" modukoak ere ba darabiltzate zenbait tokitan.

*EZAN-enetan, giputzek eta ekialdeko euskaldunek jakabide berdiña erabili ohi dute, hots, -K eta -N eraste hutsez baliatzea, HURA aditz-gaidunetango hasierako D-ren ordez Z ezarriaz, hori bai:

(nazake) / nazakeK-nazakeN

(dezake) / ZezakeK-ZezakeN

(gaitzake) / gaitzakeK-gaitzakeN

(ditzake) / ZitzakeK-ZitzakeN;

(nintzake) / nintzakeK-nintzakeN

(lezake) / lezakeK-lezakeN

(gintzake) / gintzakeK-gintzakeN

(litzake) / litzakeK-litzakeN.

Aldi hoietan, bizkaitarrak datxezka hobekien, EGIN-enetan, bere ohizko -I- tartizkiari:

(nagike) / naIaikeK-naIaikeN

(dagike) / YaikeK-YaikeN

(gagikez) / gaIakezaK-gaIakeNaz

(dagikez) / YaikezaK-YaikeNaz;

(neinke) / naIeinkeK-naIeinkeN

(legike) / laIeikeK-laIeikeN

(geinkez) / gaIeinkezaK-gaIeinkeNaz

(legikez) / leIeikezaK-laIeikeNaz.

Hasieran, Azkuen eta Zatarainen HIKETA-rekiko gaitzespena aipatu dut, eta gero, HI-koi guztiez nahasian jardun dudalarik, ez dut bere arbuiapenak ezberdin diranik esan.

Azkuek, HIKETA-zkoetan, HIRI-dunen bidezkoak jotzen ditu nahaspilla eta anabasa-sortzailletzat baiñan, alderantziz, IZAN-enak EDUN-en bidez emateari jator eta bidezko erizten diola.

Zatarainek, ordea, denak baten sartzen dituela dirudi; areago, bere txostenean ikus ditekenez, EDUN-en bidezko hoik ditu, hain zuzen, okertzat eta baztertzeokotzat. Nakion beraz, bereziki, ematen dizkigun adibideak nolabait osatzeari.

Bere iritziaren indargarri edo gertatzen direnak aldatzen hasi baiño lehen hauxe zioskun, hitzez-hitz, aurre-baiezpen gisa: "ETORRI NAUK euskera gaiztoa da, ETORRI aditzaren laguntzaille IZAN baita, eta ez EDUN. EKARRI NAUK eta EKARRI DUT bai, ongi dagode, EKARRI aditzaren laguntzaille EDUN baita".

Nik neuk, ez dut hortaz horren baiezeko biribillik eman ditekunik uste; izan ere,

"Olaztiko gizonak negurako egurra Urbasatik ekartzen DUTE"

bezelako baten ondoan,

"Olaztin negurako negurra Urbasatik ekartzen DA"

ere haizu dugu, EKARRI-ren laguntzaille IZAN azaltzen denarren (6).

Bestalde, IZAN-en solaskidekoitzat EDUN-en flesioak erabiltzearen funtsa zertan datzan argi-xamar erakutsi ahal izan dudala uste dut. Gauzak lehen nola ziretekeenaz jabetzeko idazleetara jotzean, zenbait eta zaharrago eta argitasun aundiagoa eman diezagukete, noski; ahalik eta zaharrenei atxiki-ko natzaie beraz, eta batez ere Leizarragari, hori bait-dugu idazleetan HI-kazkoetan aberatsen. Hona, beraz, horrehemenka aurkitu ditudanak:

Etxeparek, POTAREN GALDACIA-n:

"vercer erran albaytıca eNUC uste duyana..."

(6) Ikus hortaz FONTES-en 17.gn alean azaldu zen "Euskal-aditzaz zenait gogeta" idazlanean niona (280 orr.).

Oihenartek berriz:

"lagun artean / hel nadinean / elhaketan, erhogoan, / ez NUN dostatzen / ez NUN mintzatzen, / hi beti, beti, aut gogoan..."

Leizarragarenak ugari ditugu; adibidez,

MAT. VIII- 8: "Iauná, ezNAUC digno ene athartean sar adin..."

VIII- 9: "Ni ere guiçon NAUC berceren manuco..."

XII-15: "...ala hire beguia gaichto DUK, çeren ni on baiNAUC?"

XXVII-63: "Iauná, orhoitu GAITUC nola abusari harc..."

MARC. V- 9: "Legio DIAT icen: ecen anhitz GAITUC..."

XIV-62: "Eta Iesusek erran cieçon: ni NAUC..."

LUC. VII- 8: "...ecen ni NAUC berceren meneco guiçon..."

XIX-21: "...ecen hire beldur ičan NAUC, ceren baitaiz guiçon gogorra..."

JUAN XVIII-17: "ez othe aiz hi-ere guiçon hunen discipuluétaric? dio harc, ez NAUN"

XVIII-20: "...eta secretuan ez NAUC minçatu deus..."

XVIII-37: "ni hunetacotzát iayo ičan NAUC, eta hunetacotzát ethorri ičan NAUC mundura..."

AP. ACTOAC I- 1: "lehenik minçatu ičan NAUC, Theophilo..."

Gehi diezazkiedan orain FEDEKO KONFESIONEA, LITURJIA, DOTRINAREN KATEXISMEA eta KALENDRERATIK jasotako beste batzu (7):

"... konfus GAITUK gure bihotzetan..."

"... benturatzen GAITUK..."

"... bide zuzenetik aldaratu izan GAITUK..."

"... lur eta lohi baizen ez GAITUK..."

(7) Hauek, Arestik moldatutako EUSKAL PROTESTANTISMOA ZER ZEN liburitik aldatu ditut.

"... gu GAITUK hire eskuen obrák..."

"... gu GAITUK hire heretajea..."

"... ezen ni NAUK hire Jainko Jauna..."

"... ni NAUK miserikordia egiten drauedana... on dariz-
tenei".

Hona orain zenbait HURA eta HAIK aditz-gaidun:

MAT. I-20: "...ceren hartan concebitu dena,
Spiritu Sainduaganic DUC..."

I-21: "...eta erdiren DUC seme batez eta
deithuren DUC haren icena Iesus..."

II- 6: "...ecen hireganic ilkhiren DUC...
gubernadorea..."

VI-23: "...hire beguia gaichto baDUC hire
gorputz gucia ilhun DATEC..."

VII-27: "...ecen ezTUN gauça bidezcoa haou-
rren oguiaren hartzea..."

VII-29: "...ilki DUN deabrua hire alaba-
ganic..."

VIII-29: "Cer DUC gure eta hire artean, Iesus
Iaincoaren Semeá?"

IX-18: "...ene alaba orain hil içan DUC..."

MARC. X-18: "...handi DUN hire fedea..."

XV-28: "...ezTUC onic bat baicen..."

Eta lehen aipatutako liburuetatik:

"...gure inikitatea DUK... gure kondenagarri"

"Hik erraiten duena DUK ezen..."

"Gaixtoen kontuko estimatu behar izan DUK..."

"...baina ezTUK hori perpetual..."

"...zazpigarrenean erreposatu izan DUK..."

"...ordu DUK gatozen..."

"...orazioneak alfer DITUK..."

"...bekhatore baliz ezLUKEK fiadore abastant..."

Axular-ek HIKETA oso gutxitan darabillela guztiok daki-
gu baiñan, hala ere, hona beragandiko ale batzu:

"Nik atzo, hik baiño bide gehiago iragan NIAN, ..., eta
orai ere, hi baiño goizago iaiki NAUK".

"Haik hortik..., eta benturaz halatan eskapatuko GAI-
TUK".

"Horrela DUK bada munduko erhokeria ere, ..."